

Teoderikovo doba (*Chronica Theodericiana, Anonymus Valesianus pars posterior*)

Preveo: Hrvoje Gračanin

Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Pred čitateljem je drugi tekst iz dvodijelnoga skupa kasnoantičkih povijesnih spisa nepoznatih autora koji se po prvom priređivaču tekstova Henriju Valoisu (1603–1676) uvriježno nazivaju *Prvi i Drugi Valezijev anonim* (*Anonymus Valesianus Prior/Posterior*). Prvi je tekst, već objavljen na stranicama časopisa (u broju 38. iz 2020. godine), naslovljen *Povijest cara Konstantina* (*Origo Constantini imperatoris*), pa iako oba ova uratka nisu ni sadržajno niti vremenski povezani, ustaljeno ih se donosi zajedno. Spretno, iako ne i točno, predmetni je tekst ponio naslov *Teoderikova kronika, Chronica Theodericiana*, za koji je zaslužan znameniti Theodor Mommsen,¹ kraće samo *Theodericiana*. Pravi naslov nije poznat, a u postojećim se rukopisima, sačuvanima u starijem Phillippsovom berlinskom kodeksu (*Codex Berolinensis Phillippsianus 1885*) iz 9. stoljeća, odnosno mlađem Palatinskom vatikanskom kodeksu (*Codex Palatinus Vaticanus 927*), koji je nastao u 12. stoljeću u Veroni, a iz Heidelberga je dospio u Vatikansku knjižnicu, u tekst uvodi natpisom „Također iz knjiga kronikâ među ostalim” (*Item ex libris chronicorum inter cetera*), odnosno „O dolasku Odovakra, kralja Scira i Herula, u Italiju i kako ga je kaznio kralj Teoderik” (*de adventu Odvachar regis Cyrorum et Erulorum in Italia et quomodo rex Theodericus eum fuerit persecutus*). Prvi je natpis naveo Mommsena da osmisli spomenuti naslov, očito smatrajući kako djelce, koje je uvrstio među svoja *Consularia Italica*, potječe iz kakvih „knjiga kronikâ”. Ovdje pak, uzimajući u obzir da tekst jedva da pokazuje obilježja kroničarskoga spisateljstva (tek na dva mjesta navodi se konzularna datacija s pripadajućim zbivanjima), pa bi prije potpadao pod djela pokrivena u rukopisu sklopom „među ostalim”, provizorno je na hrvatskome naslovljen *Teoderikovo doba* jer se sadržajno poklapa s tim, iako bi podesan naslov smio možda glasniti i *Knjiga o kralju Teoderiku* (*Liber de Theoderico rege*), imaju li se na umu kasnorimska biografska djela poput *Knjige o cesarima* (*Liber de Caesaribus*) Seksta Aurelija Viktora (4. st.) i *Knjige o znamenitim muževima grada Rima* (*Liber de viris illustribus urbis Romae*, 4. st.). S popriličnom se vjerojatnošću može zaključiti kako je djelce cjelovito, odnosno da nije riječ niti o izvatku niti o pukoj kompilaciji, nego o svrsishodnoj, iako kratkoj, biografskoj povjesnici s propagandno-političkim

¹ Mommsen 1892: 259.

ciljem, koja nudi vlastito viđenje događaja iz ne tako davne prošlosti Italije s utjecajem na neposrednu autorovu suvremenost.

U tekstu je prvenstvena pozornost na zbivanjima u Italiji, manje u Konstantinopolu (vijesti odatle dijelom su anegdotalnog karaktera), u razdoblju od 474. do 526. godine, a u središtu je zanimanja ostrogotski kralj Teoderik Veliki, pa je otuda oznaka *Theodericiana* smisljena. Prvi je odsječak (1–44) nadasve blagonaklon i slaviteljski nastrojen prema vladaru, dok je drugi (45–60) neprijateljski raspoložen, što je neke navelo na pomisao da su tekst pisala dvojica autora. Međutim, mnogo su brojniji i utemeljeniji argumenti koji govore u prilog jedinstvenoga autorstva, pa se s velikom sigurnošću može uzeti da je spis sastavio jedan pisac.² Smatra se da je djelovao u sjevernoj Italiji, možda čak i u samoj Raveni. Pisao je po svemu sudeći sredinom 6. stoljeća, ali kako se čini, prije nego što je okončan istočnorimski rat protiv Gota jer u spisu nema pobjedonosnog prizvuka, niti naznake da su italski katolici prevladali nad arijancima (a pisac je naglašeno pravovjeran). Napokon, u okolnostima posvemašnjeg nestanka Gota kao bilo kakvog čimbenika jedva da bi imalo smisla isticati njihova najznamenitijeg vladara. Odabir pak Teoderika zacijelo treba smatrati svrhovitim jer je u prikazanim njegovim, nadasve sučeljenim, vladarskim postupcima i osobinama moguće nazrijeti želju za propagandnim učinkom ne bi li se pod skorašnjom istočnorimskom vlašću očuvalo ono što je u Teoderikovoj vladavini bilo dobro, a naglasilo da je zlo počelo čim se kralj počeo okretati od sporazuma s katolicima, što je i prouzročilo raskid s dotada savezničkom italorimskom aristokracijom. Ovo je mogla biti i prikriivena pokuda Justinijana I., koji se upadljivo, inače uopće ne spominje u tekstu, budući da je car zahvaćao u crkvene prilike u Italiji po vlastitom nahođenju, ne mareći za stavove italskih katolika.³

Djelce po karakteru biografsko, svetonijevskoga tipa,⁴ iako sadržava i pokoji element onoga što bi se moglo nazvati narativnom kronikom (povijesnoga djela naslovljena kronika i oblikovana tako da događaje niže u kronološkom slijedu prema naznačenoj dataciji, ali s mnogo opsežnijim opisima),⁵ vrlo je važno kao povijesno svjedočanstvo jer jedino nudi koherentnu pripovijest o Teoderikovoj vladavini u Italiji, a osobito je vrijedan prikaz i tumačenje zbivanja u posljednjim godinama kraljeve vlasti i života. Ovdje se nudi prvi prijevod na hrvatski jezik.

Izvorni tekst donosi se prema sljedećim izdanjima:

Anonymi Valesiani pars prior (Consularia Italica). Priredio Theodor Mommsen. *Chronica minora saeculorum IV. V. VI. VII.* Volumen I, Monumenta Germaniae historica, Auctores antiquissimi 9. Berlin: Apud Weidmannos, 1892: 306–328.

² Goltz 2008: 477–479.

³ Usp. Goltz 2008: 522–525.

⁴ Barnish 1983: 574–576.

⁵ Usp. Hoof 2016: 269, bilj. 50.

Theodericiana. U *Fragmenta historica ab Henrico et Hadriano Valesio primum edita* (Anonymus Valesianus). Priredio Roberto Cessi, Raccolta degli storici italiani ² 24.4. Città di Castello: Tipi della Casa editrice S. Lapi, 1912–1913: 11–21.

Excerpta Valesiana. Priredio Jacques Moreau, popravio Velizar Velkov. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. Leipzig: Teubner, 1968.

Aus der Zeit Theoderichs des Großen. Einleitung, Text, Übersetzung und Kommentar einer anonymen Quelle. Priredio Ingemar König. Texte zur Forschung 69. Darmstadt: Wiss. Buchgesellschaft, 1997.

Prigodice su kao odmak od postojećih kritičkih izdanja usvojene i opaske J. N. Adamsa (Adams 1976), prvenstveno kako bi se zadržale osobitosti kasnoantičke vulgarne latinštine, koje odražava najstarija inačica rukopisa iz Phillippsova berlinskog kodeksa, kao i rješenja temeljena na rukopisnoj tradiciji koja je iznijela Catherine Morton (Morton 1982).

Prijevod na važnije svjetske jezike:

Engleski: *The Anonymus Valesianus, Latter Part / The History of King Theodoric*. U *Ammianus Marcellinus, History, Volume III: Books 27–31*. Preveo John C. Rolfe. Loeb Classical Library 331. Cambridge – London: Harvard University Press – William Heinemann Ltd, 1986: 531–569.

Francuski: *Anonyme de Valois II. L'Italie sous Odoacre et Théodoric*. Tekst i prijevod Michel Festy. Uvod i komentar Michel Festy et Massimiliano Vitiello. Collection des universités de France, Série latine 426. Paris: Les Belles Lettres, 2020.

Njemački: *Aus der Zeit Theoderichs des Großen. Einleitung, Text, Übersetzung und Kommentar einer anonymen Quelle*. Priredio Ingemar König. Texte zur Forschung 69. Darmstadt: Wiss. Buchgesellschaft, 1997.

Ruski: Аноним Валезия, Извлечения. Preveo Владимир Михайлович Тюленев. U: *Формы исторического сознания от поздней античности до эпохи Возрождения (Исследования и тексты)*. Сборник научных трудов памяти Клавдии Дмитриевны Авдеевой. Uredio И. В. Кривушин. Иваново: Ивановский гос. университет, 2000: 183–193.

Španjolski: *La historia de Teodorico*. Komentar, bilješke i prijevod Isabel Lasala Navarro, M. Pilar López Hernando. U: *Isti, Chronica Theodericiana, comentario, notas y traducción*. *Habis* 40 (2009): 263–275.

Uvodne opaske i popratne bilješke uglavnom su načinjene na temelju uvoda i komentara uz Königovo izdanje (König 1997: 1–63, 97–209). Numeracija poglavlja ne slijedi u kontinuitetu onu iz skupnog izdanja sa spisom *O povijesti cara Konstantina* nego je izvedena nanovo budući da je riječ o samostalnom djelu.

Bibliografija

- Adams, J. N. 1976. *The Text and Language of A Vulgar Latin Chronicle (Anonymus Valesianus II)*. Institute of Classical Studies, Bulletin Supplement No. 36. London: Institute of Classical Studies.
- Barnish, J. B. 1983. The „Anonymus Valesianus” II as a Source for the Last Years of Theoderic. *Latomus* 42.3: 572–596.
- Goltz, Andreas. 2008. *Barbar – König – Tyrann. Das Bild Theoderichs des Großen in der Überlieferung des 5. bis 9. Jahrhunderts*. Millennium-Studien zu Kultur und Geschichte des ersten Jahrtausends n. Chr. 12. Berlin – New York: De Gruyter.
- Hoof, Lieve Van. 2016. Maximian of Ravenna. *Chronica. Sacris Erudiri* 55: 259–276.
- König, Ingemar. 1997. *Aus der Zeit Theoderichs des Großen. Einleitung, Text, Übersetzung und Kommentar einer anonymen Quelle*. Texte zur Forschung 69. Darmstadt: Wiss. Buchgesellschaft.
- Kronk, Gary W. 1999. *Cometography. A Catalog of Comets. Volume 1: Ancient–1799*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mathisen, Ralph W. 2009. Ricimer’s Church in Rome: How an Arian Barbarian prospered in a Nicene World. U: *The Power of Religion in Late Antiquity*, Andrew Cain i Noel Lenski, ur. Farnham: Routledge: 307–326.
- Mommsen, Theodor. 1892. „Anonymi Valesiani pars posterior”. U: *Chronica minora saeculorum IV. V. VI. VII*. Theodor Mommsen, ur. Volumen I. Monumenta Germaniae historica, Auctores antiquissimi 9. Berlin: Apud Weidmannos: 259–262.
- Morton, Catherine. 1982. Marius of Avenches, the ‘Excerpta Valesiana’, and the Death of Boethius. *Traditio* 38: 107–136.

1.1. Igitur imperante Zenone Augusto Constantinopoli, superveniens Nepos¹ patricius ad Portum urbis Romae, deposuit de imperio Glycerium et factus est episcopus et Nepos factus imperator Romae. Mox veniens Ravennam: quem persequens Orestes patricius cum exercitu. Metuens Nepos adventum Orestis, ascendens navem fugam petit ad Salonam et ibi mansit per annos quinque: postea vero a suis occiditur. Mox eo egresso factus² imperator Augustulus. Augustulus imperavit <menses>³ X.

2.2. Augustulus, qui ante regnum Romulus a parentibus vocabatur, a patre Oreste patricio factus est imperator. Superveniente Odoacre⁴ cum gente Scirorum occidit Orestem patricium in Placentia et fratrem eius Paulum ad Pineta<m>⁵ foris Classem Ravennae. 3. Ingrediens autem Ravennam deposuit Augustulum de regno, cuius infantiam⁶ misertus concessit ei sanguinem, et⁷ quia pulcher erat, tamen⁸ donavit ei creditor⁹ sex milia solidos misit¹⁰ eum intra Campaniam cum parentibus suis libere vivere. Enim pater eius Orestes Pannonius, qui eo tempore quando Attila ad Italiam venit se illi iunxit et eius notarius factus fuerat. Unde profecit et usque ad patriciatus dignitatem perve<ne>rat.¹¹

3.4 Ergo postquod¹² factus est imperator Zeno a filio suo Leone, qui natus fuerat de filia Leonis Ariagne¹³ nomine, regnat cum filio suo anno uno, et merito Leonis

¹ nepus *Codex Berolinensis Phillippsianus* 1885 (*posthac: B*), nepos *Codex Palatinus Vaticanus* 927 (*posthac: P*).

² factus *B*, *Mommsen, Adams* (pp. 21–22), factus est *P*, *Cessi, Moreau, König*.

³ *suplevi*. annos *P*, editores, *omisit B*.

⁴ *scripsi*. Superveniente Odovacre *Hadrianus Valesianus, Mommsen, Moreau, Adams* (p. 19), supervenientem oduvacrem (odo+acrem) *B*, superveniens autem odoachar *P*, Superveniens autem Odoacar *Cessi, König*.

⁵ Pineta<m> editores, pineta *codices*.

⁶ infantiae *Mommsen, Cessi*.

⁷ *omisit König*.

⁸ tamen *B*, admodum *Mommsen in apparatu critico*, etiam *Moreau, König*.

⁹ donavit ei creditor *Adams* (p. 32), donavit et creditor *B*, donavit ei ut creditor *Cessi*, donans ei redditum *Mommsen, Moreau, König*.

¹⁰ <et> misit *addiderunt Cessi, König*.

¹¹ *correxerunt editores*, *perverat B*.

¹² postquod *B, Adams* (p. 27), postquam, *editores*.

¹³ Ariadne *Henricus Valesianus, König*.

1.1. Kad je, dakle, u Konstantinopolu carevao august Zenon, patricije Nepot navalio je na Luku grada Rima,¹ svrgnuo s vlasti Glicerija i postavio ga za biskupa, dok je Nepot u Rimu proglašen carem. Smjesta je došao u Ravenu. Njega je s vojskom progonio patricij Orest. Nepot, u strahu od Orestova dolaska, ukrcao se na lađu i pobjegao u Salonu te je ondje ostao pet godina. Poslije su ga pak ubili njegovi.² Čim je on otišao, za cara je postavljen Augustul. Augustul je vladao deset mjeseci.³

2.2. Augustula, kojega su njegovi roditelji prije vladavine nazivali Romul,⁴ carem je proglasio njegov otac patricij Orest. Kad je navalio Odoakar s narodom Scira, ubio je patricija Oresta u Placenciji,⁵ a njegova brata Pavla kod Borika izvan Brodovlja Ravenskog.⁶ 3. Ušao je pak u Ravenu, svrgnuo s vlasti Augustula, smilovao se njegovoj dječackoj dobi i poštudio ga krvoprolića te mu ipak, jer je bio lijep, dao kao zajmodavac šest tisuća solida pa ga poslao da sa svojim srodnicima živi slobodan u Kampaniji. Otac mu je, naime, bio Panonac Orest koji se pridružio Atili u vrijeme kad je on došao u Italiju pa je bio imenovan njegovim tajnikom.⁷ Potom je napredovao i dogurao sve do dostojanstva patricijske časti.⁸

3.4. Zenon, dakle, nakon što ga je carem proglasio njegov sin Lav, kojega je rodila Lavova kći imenom Arijadna, vladao je sa sinom jednu godinu pa je vlast kod Zenona

¹ Danas ostaci kod sela Porto. Punim imenom *Portus Ostiensis Romae*, a kasnije *Portus Romae*. Isprva dio Ostije, pod carem Konstantinom I. mjesto je dobilo status kolonije.

² Glicerije je vladao od 473. do 474., a Nepot, prethodno patricij i vojni zapovjednik Dalmacije, od 474. do 475. godine. Ubijen je 480. u Dioklecijanovoj palači.

³ Priređivači obično stavljaju *annos*, ali je onda duljina vladavine netočna. Budući da stariji rukopis *Codex Berolinensis Phillippianus 1885* nema *annos* nego se riječ pojavljuje u rukopisu *Codex Palatinus Vaticanus 927*, očito je naknadno umetnuta, dok je u izvornom predlošku zacijelo stajala kratica za mjesece (*menses*). Augustul je carem bio proglašen 31. listopada 475, a službeno je svrgnut 4. rujna 476. No Odoakar koji ga je zbacio ustao je protiv njegove vlasti 23. kolovoza 476, a Romulov je otac ubijen 28. kolovoza. Računajući u punim mjesecima od početka studenog do kraja kolovoza, brojka od deset mjeseci vladavine je točna.

⁴ Ime Romul dobio je po djedu Romulu, vjerojatno zapovjedniku Zapadnog Ilirika (*comes Illyrici*) iz sredine 5. stoljeća, dok mu je ime August pridijeljeno nakon što je uzdignut na prijestolje, kao dodatna propagandna potkrijepa njegova položaja jer je tako prizivao i uspomenu na prvoga rimskoga kralja i na prvoga rimskoga cara. Cjeloviti carski naslov na novcu glasio mu je *dominus noster Romulus Augustus pius felix Augustus*. *Augustulus* bi značilo carić, što je podrugljiv podsjetnik na njegovu nedoraslost.

⁵ Danas Piacenza.

⁶ Borik (*Pineta*) borova je šuma na trećem miljokazu od Ravene (danas Pineta di Classe), a Brodovlja je Ravensko (*Classis Ravennae*) ravenska je luka, dio grada nazvan po ravenskoj floti (danas Classe).

⁷ Atila je u Italiju provalio 452, no Orest je njegov tajnik postao svakako prije 449. godine.

⁸ Za patricija i glavnoga zapadnorimskog vojskovođu postavio ga je 475. car Nepot.

regnum remansit apud Zenonem. Zeno vero cum filio iam regnans anno uno, imperavit annos XIII, Isauriae nobilissimus,¹⁴ qui dignus esset filiam imperatoris accipere, exer<ci>tus¹⁵ in arma. 5. Perhibent de eo, quia patellas in genucula non habuisset, sed mobiles¹⁶ fuissent, ut etiam cursum velocissimum ultra modum hominum haberet. In re publica omnino providentissimus, favens genti suae. 6. Huic insidiabatur Basiliscus, ipse primus senator: quo cognito Zenone cum aliquantis divitiis petiit Isauriam. At ubi ille egressus est, mox Basiliscus, qui ei, ut dictum est, insidiabatur, arripuit imperium. 7. Basiliscus imperavit annos II. Zeno confortans Isauros intra provinciam, deinde misit ad civitatem Novam, ubi erat Theodericus, dux Gothorum, filius Walamerici, et eum invitavit in solacium sibi adversus Basiliscum, oblectans¹⁷ militem, post biennium veniens, obsidens civitatem Constantinopolim. 8. Sed quia senatus et populus Zenonem metuentes, ne quid mali pateretur civitas, relicto Basilisco se illi omnes dederunt aperta civitate. Basiliscus fugiens ad ecclesiam, intra baptisterium cum uxore et filiis ingreditur. Cui Zeno dato sacramento securum esse de sanguine, exiens, inclausus cum uxore et filiis intra cisternam siccam, ibidem frigore defecerunt. 9. Zeno recordatus est amorem senatus et populi, munificus omnibus se ostendit, ita ut omnes ei gratias ag<er>ent.¹⁸ Senatium Romanum et populum¹⁹ tuitus est, ut etiam ei imagines per diversa loca in urbe Roma levarentur. Cuius tempora pacifica fuerunt.

¹⁴ Isauriae nobilissimus *editores*, nobilissimus Isauriae *Moreau*.

¹⁵ *correxerunt editores*, exertus *B*.

¹⁶ *correxerunt editores*, nobiles *B*.

¹⁷ oblectans *B*, *Adams* (p. 27), obiectans *editores*.

¹⁸ *correxerunt editores*, agent *B*.

¹⁹ *correxerunt Mommsen*, senatoromano et pplo *B*.

ostala Lavovom zaslugom.⁹ Zenon pak, koji je već jednu godinu vladao sa sinom, carevao je 14 godina, veleodličnik iz Izaurije koji je bio dostojan uzeti carevu kćer, izvješten u oružju.¹⁰ 5. O njemu pripovijedaju da je mogao trčati nadasve hitro, čak i preko ljudske mjere, jer u koljenima nije imao čašice, nego su bila pokretna. Općenito nadasve razborit u državištvu, bio je naklonjen svojem narodu. 6. Spletku mu je spremao Bazilisk, sâm veleugledan senator.¹¹ Kad je Zenon za to doznao, pohitao je u Izauriju s dosta blaga. Čim je pak on otišao, carsku je vlast smjesta prigrabio Bazilisk koji mu je, kako je rečeno, spremao spletku. 7. Bazilisk je carevao dvije godine.¹² Zenon je ojačao Izaurijce u pokrajini, a potom je poslao u grad Novu,¹³ gdje je bio gotski vođa Teoderik, Valamerikov sin,¹⁴ te ga pozvao sebi u pomoć protiv Baziliska. Ugađajući vojniku, došao je poslije dvije godine i opsjeo grad Konstantinopol. 8. No budući da su se senat i narod bojali Zenona, svi su mu se, da se ne bi grad izložio kakvom zlu, predali napustivši Baziliska i otvorili grad. Bazilisk je pobjegao u crkvu te sa suprugom i djecom ušao u krstionicu. Izašao je kad mu je Zenon dao prisegu da je siguran od krvoprolića. Zatvoren je sa suprugom i djecom u isušeni vodospremnik, te su upravo ondje skončali od hladnoće. 9. Zenon se sjećao ljubavi senata i naroda te se prema svima pokazao velikodušnim tako da su mu svi bili zahvalni. Štitio je rimski senat i narod tako da su mu čak podigli kipove na različitim mjestima u gradu Rimu. U njegovo je vrijeme vladao mir.

⁹ Lav II. postao je sucar djedu, istočnorimskom caru Lavu I. (457–474) u studenom 473, a samovladar u siječnju 474. s nenavršenih sedam godina. Već potkraj siječnja 474. njegov je otac Zenon proglašen su-carem radi očuvanja vlasti dinastije. Lav II. umro je u studenom 474, pa je Zenon postao jedini car, no položaj je ponajprije zahvaljivao braku s Arijadnom, kćeri Lava I.

¹⁰ Zenon je carevao od 474. do 475. i ponovno od 476. do 491. godine, nakon zbacivanja Baziliska. Čini se da autor razdoblje od siječnja 474. do siječnja 475. ubraja u vrijeme Zenonova suvladarstva s Lavom II, a potom zbraja (ili izvor kojim se poslužio) u punim godinama vladavine (osim u slučaju posljednje godine koja je trajala od kolovoza 490. do travnja 491, odnosno Zenonove smrti) kako bi došao do zbroja četrnaest.

¹¹ Bio je brat carice Verine, udovice Lava I.

¹² Zenon je iz Konstantinopola pobjegao 9. siječnja 475, zajedno sa suprugom Arijadnom i nekoliko privrženika, a već 12. siječnja je Verina svojega brata Baziliska dala izvikati za augusta. Bazilisk je suprugu Zenonidu proglasio augustom, a njihova sina Marka najprije cesarom te poslije i augustom. Svrgnut je u kolovozu 476, dakle nakon 20-mjesečne vladavine.

¹³ Danas Svištov u Bugarskoj.

¹⁴ Grčki istočnorimski pisci uvriježeno Teoderika nazivaju Valamirovim sinom (u tekstu se koriste oblici imena Valamerik i Valamir), iako je Valamir († 468) bio Teoderikov stric (Teoderikov je otac bio Tiudimir koji je i naslijedio starijeg brata u vrhovnoj vlasti nad Gotima u Panoniji).

¹⁵ Odoakar je kraljem proglašen 23. kolovoza 476, a u sukobu s Teoderikom presudno je poražen potkraj rujna 489, nakon čega se zatvorio u Ravenu, pa pisac njegovu vladavinu računa dotad, a ne do smrti u rujnu 493.

4.10. Odoacar vero, cuius supra fecimus mentionem, mox deposito Augustulo de imperio, factus est rex mansitque in regno annos XIII. Cuius pater Edico²⁰ dictus, de quo ita invenitur in libris vitae Beati Severini monachi intra Pannoniam, qui eum admonuit et praedixit regnum eius futurum. 11. Ita reperis ad locum: *Quidam barbari cum ad Italiam pergerent, promerendae benedictionis ad eum intuitu deverterunt, inter quos et Odoacar, qui postea regnavit Italiae, vilissimo habitu²¹ iuvenis statura procerus advenerat; qui dum <se, ne>²² humillimae tectum cellulae eius suo vertice contingeret, inclinasset,²³ a viro dei gloriosum se fore cognovit. Cui etiam vale dicenti „vade,” inquit, „ad Italiam, vade vilissimis nunc pellibus coopertus, sed multis cito plurima largiturus.”²⁴ 12. Interim, ut dei²⁵ famulus ei praedixerat, mox in Italiam ingressus est, regnum accepit. Eodem tempore Odoacar rex memor factus, quod a viro sancto praedictum audierat, statim familiariter litteras ad eum dirigens, si qua speranda duceret, dabat suppliciter optionem. Ergo vir dei²⁶ tantis itaque eius alloquiis per litteras invitatus, Ambrosium quendam exsultantem rogat absolvi; cuius Odoacar gratulabundus paruit imperatis.²⁷ 13. Igitur Odoacar rex gessit bellum adversus Rugos, quos in secundo vicit et funditus delevit. Nam dum ipse esset bonae voluntatis et Arrianae sectae favorem praeberet, quodam tempore dum memoratum regem multi nobiles coram sancto viro humana, ut fieri solet, adulatione laudarent, interrogat quem regem tantis praeconiis praetulissent. Respondentibus „Odoacrem,” <„Odoacar,”> inquit, „<integer>²⁸ inter tredecim et quattuordecim” annos videlicet integri eius regni significans.²⁹*

5.14. Zeno itaque recompensans beneficiis Thodericum, quem fecit patricium et consulem, donans ei multum et mittens eum ad Italiam. Cui Theodericus pactuatus est, ut, si victus fuisset Odoacar, pro merito laborum suorum loco eius, dum adveniret, tantum praeregneret. Ergo superveniente Theoderico patricio de civitate Nova cum gente Gothica, missus ab imperatore Zenone de partibus Orientis ad defendendam sibi

²⁰ *correxerit Mommsen, aedico codices.*

²¹ *vilissimo tunc habitu Eugippii Vita Sancti Severini, tunc omisit codices.*

²² *supplevit Eugippii Vita Sancti Severini, omiserunt codices.*

²³ *inclinasset B, Eugippii Vita Sancti Severini, et inclinasset P.*

²⁴ *Ex Eugippii Vita Sancti Severini, 6.6–7.2.*

²⁵ *Dei Cessi, König.*

²⁶ *Dei Cessi, König.*

²⁷ *Ex Eugippii Vita Sancti Severini, 32.1.*

²⁸ *odocharem (odoachrem) qui dixit eis codices, Odoacrem Odoacar inquit integer secundum Eugippium.*

²⁹ *Ex Eugippii Vita Sancti Severini, 32.2.*

4.10. Odoakar, kojega smo gore spomenuli, smjesta je s carske vlasti svrgnuo Augustula, proglašen je kraljem te je trinaest godina ostao u vladavini.¹⁵ Otac mu se zvao Edikon,¹⁶ a o njemu se također čita u knjigama o životu blaženoga Severina, monaha u Panoniji, koji ga je opomenuo i prorekao mu buduće kraljevanje. 11. Na odnosnom češ mjestu ovako pronaći: *Kad su neki barbari nastavljali za Italiju, skrenuli su k njemu u nakani da ishode blagoslov. Među njima je pristigao i Odoakar koji je poslije vladao u Italiji, mladić u nadasve prostoju odjeći, a visok stasom. Dok se sagibao kako ne bi svojim tjemenom dotaknuo vrlo nizak strop njegove ćelije, od Božjega je muža doznao da će postati slavan. Još mu na rastanku reče: „Pođi u Italiju, pođi sad pokriven preprostim krznima, ali ubrzo ćeš mnogima darovati veoma mnogo”.* 12. U međuvremenu, kao što mu je predvidio Božji sluga, čim je ušao u Italiju, primio je vlast. Prisjetivši se u isto vrijeme što je čuo da mu predviđa sveti muž, kralj Odoakar mu je smjesta *uputio prijateljsko pismo te mu ponizno dao na izbor ako smatra da se nečemu treba nadati. Stoga je Božji muž, ponukan prema tome takvim njegovim bodrenjem, zamolio da se pomiluje neki Ambrozije koji je živio u izgnanstvu.*¹⁷ Odoakar se njegovom zahtjevu radosno pokorio. 13. Onda je kralj Odoakar ratovao protiv Rugijaca koje je u drugom navratu pobijedio i temeljito satro. Kako je on, naime, bio dobrohotan, ali je iskazivao naklonost arijanskoj sljedbi, *u nekome času, dok su spomenutoga kralja mnogi odličnici pred svetim mužem slavili, kao što obično bude, ljudima svojstvenim laskanjem, on upita kojega su kralja uzdizali takvim pohvalama. Kad su oni odgovorili „Odoakra”, reče: „Odoakar je između trinaest i četrnaest siguran”, naznačujući, dakako, godine njegove sigurne vladavine.*

5.14. I tako je Zenon dobročinstvima nagradio Teoderika kojega je učinio patricijem i konzulom, darovao mu mnogo toga te ga poslao u Italiju.¹⁸ S njim je Teoderik uglavio da bi, bude li Odoakar pobijeden, zbog zasluga za svoj trud prvo vladao umjesto njega toliko dok on ne dođe. Stoga je patricij Teoderik iz grada Nove navalio s gotskim narodom, poslan od cara Zenona iz krajeva Istoka da za njega sačuva Italiju. 15. Na

¹⁶ Edekon (Edika) bio je pouzdanik hunskoga kralja Atila te vođa Skira (453–469).

¹⁷ O spomenutom Ambroziju nije ništa poznato. S obzirom na legendarnost cijeloga slučaja (Severinova proroštva i Odoakrove reakcije), izglednije je da je cijela zgoda izmišljena kako bi se potkrijepila svetost Severina koji je mogao utjecati i na jednoga krivovjerca da se oslobodi osoba napadno istoga imena kao i mediolanski biskup s kraja 4. stoljeća koji se morao dugo nositi s pobornicima arijanstva u svojem sjelu.

¹⁸ Teoderik je postao patricij još 476/477, a 484. bio je i redoviti konzul, jedini barbarski vladar koji je bio tako počašćen. U Italiju je krenuo 488. nakon sporazuma s carem Zenonom.

Italiam. 15. Cui occurrit venienti Odoacar ad fluvium Sontium, et ibi pugnans cum eodem, victus fugit. At vero Odoacar abiit³⁰ in Veronam et fixit fossatum in campo minore Veronense V kalendas Octobres. Ibiq̄ue persecutus est eum Theodericus et pugna facta, ceciderunt populi ab utraque parte; tamen superatus Odoacar fugit Ravennam pridie kalendas Octobres. 16. Et perambulavit Theodericus patricius Mediolanum, et tradiderunt se illi maxima pars exercitus Odoacris, nec non et Tufa magister militum, quem ordinaverat Odoacar cum optimatibus suis kalendas Apriles. Eo anno missus est Tufa magister militum a Theoderico contra Odoacrem Ravennam. 17. Veniens Faventiam Tufa obsedit Odoacrem cum exercitu, cum quo directus fuerat; et exiit Odoacar de Ravenna et venit Faventiam, et Tufa tradidit Odoacrim³¹ comites patricii Theoderici et missi sunt in ferro et adducti Ravennam.

18. Fausto et Longino.

His consulibus Odoacar rex exiit de Cremona et ambulavit Mediolanum. Tunc venerunt Wisigothae in adiutorium Theoderici et facta est pugna super fluvium Adduam, et ceciderunt populi ab utraque parte et occisus est Pierius comes domesticorum III idus Augustas, et fugit Odoacar Ravennam et mox subsecutus est eum patricius Theodericus veniens in Pineta<m>³² et fixit fossatum, obsidens Odoacrem clausum per triennium Ravenna, et factum est usque ad sex solidos modius tritici. Et mittens legationem Theodericus, Festum, caput senati, ad Zenonem imperatorem et ab eodem sperans vestem se induere regiam.

³⁰ at vero odoachar abiit *P*, at vero Odoacar abiit *König*, et abiit *Mommsen*, *Cessi*, *Moreau*.

³¹ Odoacrim (Odoacrem) *B*, *Adams* (p. 59), *Odoacri editores*.

³² Pineta<m> *editores*, pineta (penita) *codices*.

dolasku mu je kod rijeke Soncij¹⁹ ususret došao Odoakar te se s njim ondje borio pa pobjegao poražen.²⁰ No Odoakar je pak umaknuo u Veronu i petoga je dana oktobarskih kalenda [27. rujna] postavio opkop²¹ na maloj veronskoj poljani. Onamo ga je Teoderik progonio pa kad je zametnuta bitka, na objema su stranama sasječena mnoštva. Ipak nadvladan, Odoakar je dan prije oktobarskih kalenda [30. rujna] pobjegao u Ravenu. 16. Patricij Teoderik uputio se u Mediolan²² te mu se predao najveći dio Odoakrove vojske, kao i vojni zapovjednik²³ Tufa kojega je na aprilske kalende [1. travnja] Odoakar imenovao sa svojim veleuglednicima. Te je godine²⁴ Teoderik poslao vojnog zapovjednika Tufu u Ravenu protiv Odoakra. 17. Tufa je došao u Favenciju²⁵ i opsjeo Odoakra s vojskom s kojom je bio poslan. I izašao je iz Ravene Odoakar i došao u Favenciju te je Tufa Odoakru predao komese²⁶ patricija Teoderika pa su oni stavljeni u okove i odvedeni u Ravenu.

18. Za Fausta i Longina [490.].

Za ovih je konzula kralj Odoakar izašao iz Kremone i pošao u Mediolan. Tada su Teoderiku u pomoć došli Vizigoti te je trećega dana od augustovskih ida [11. kolovoza] zametnuta bitka na rijeci Adui²⁷ pa su na objema stranama sasječena mnoštva i ubijen je zapovjednik domestikā²⁸ Pijerije. I pobjegao je Odoakar u Ravenu, ali odmah ga je slijedio patricij Teoderik koji je došao u Borik te postavio opkop i opsjeo tijekom tri godine Odoakra zatvorena u Raveni pa je mjera²⁹ pšenice dosegla i do šest solida. I uputio je Teoderik caru Zenonu poslanstvo, glavara senata Festa,³⁰ te se nadao da će ga on ogrnuti kraljevskim odijelom.

¹⁹ Danas Soča.

²⁰ Bitka je vođena 28. kolovoza 489.

²¹ Misli se utvrđeni vojni tabor providen opkopom.

²² Danas Milano.

²³ Vojni zapovjednik ili vojni načelnik (*magister militum*) bio je najviši čin i vojnozapovjedna dužnost u kasnorimskoj vojsci.

²⁴ Misli se 489.

²⁵ Danas Faenza.

²⁶ Misle se viši vojni zapovjednici, *comites rei militaris*, koji su bili podređeni vojnom zapovjedniku (*magister militum*).

²⁷ Danas Adda koja se nedaleko od Cremona ulijeva u Pad.

²⁸ Zapovjednik domestikā (*comes domesticorum*) visoki je vojni zapovjednik na čelu careve dvorske straže na Zapadu, koja je davala i stožerne časnike. Naziv *domestici* potječe otuda što su bili dio careva kućanstva.

²⁹ Mjera (modij) iznosio je 8,64 litara.

³⁰ Flavije Rufije Postumije Fest bio je konzul 472. godine te u tom času najstariji bivši konzul na životu.

19. Olybrius v. c. cons.

Hoc consule exiit Odoacar rex de Ravenna nocte, cum Herulis ingressus in Pineta<m>³³ in fossatum patrici Theoderici, et ceciderunt ab utraque parte exercitus et fugiens Levila, magister militum Odoacris, occisus est in fluvio Bedente: et victus Odoacar fugit Ravennam idibus Iuliis. 20. Igitur coactus Odoacar dedit filium suum Thelanem obsidem Theoderico, accepta fide securum se esse de sanguine. Sic ingressus est Theodericus: et post aliquot dies, dum ei Odoacer insidiaretur, detectus ante³⁴ ab eo praeventus in palatio, manu sua Theodericus eum in Lauretum pervenientem³⁵ gladio interemit. 21. Cuius exercitus in eadem die iussu Theoderici omnes interfecti sunt, quibus ubi potuit reperiri, cum omni stirpe sua.

6.22. Et moritur Constantinopolim Zeno imperator et factus est imperator Anastasius. Theodericus enim, qui in legationem direxerat Faustum Nigrum ad Zenonem, at ubi cognita morte eius antequam legatio reverteretur, ut ingressus est Ravennam et occidit Odoacrem, Gothi sibi confirmaverunt Theodericum regem, non spectantes³⁶ iussionem novi principis.

23. Vir enim bellicosissimus, fortis, cuius pater Walamir dictus rex Gothorum, naturalis tamen eius fuit: mater Ereriliva dicta Gothica catholica quidem erat, quae in baptismo Eusebia dicta. 24. Ergo praeclarus et bonae voluntatis in omnibus, qui regnavit annos XXXIII. Cuius temporibus felicitas est secuta Italiam per annos triginta, ita ut etiam pax pergentibus esset. 25. Nihil enim perperam gessit. Sic gubernavit duas gentes in uno, Romanorum et Gothorum, dum ipse quidem Arrianae sectae esset, tamen nihil contra religionem catholicam temptans: exhibens ludos circensium et amphitheatrum, ut etiam a Romanis Traianus vel Valentinianus, quorum tempora sectatus est, appella<re>tur,³⁷ et a Gothis secundum edictum suum, qu<o> <i>us³⁸ constituit, rex fortissimus in omnibus iudicaretur. Militia Romanis sicut sub principes esse praecepit. Dona et annonas largitus, quamquam aerarium publicum ex toto faeneum invenisset, suo labore recuperavit et opulentum fecit.³⁹

³³ Pineta<m> editores, pineta (penita, pinneta) codices.

³⁴ ante correxit Mommsen, conte B, caute Hadrianus Valesianus.

³⁵ pervenientem Mommsen, Cessi, praevenientem B.

³⁶ spectantes, B, Adams (p. 29), expectantes editores.

³⁷ correxerunt editores, appellatur B.

³⁸ quo ius Mommsen, quem eius B.

³⁹ tamen ... fecit Mommsen, tamen nihil contra religionem catholicam temptans, ut etiam a Romanis Traianus vel Valentinianus, quorum tempora sectatus es appella<re>tur et a Gothis secundum edictum suum, quo ius constituit, rex fortissimus in omnibus iudicaretur. militia Romanis sicut sub principes esse praecepit. dona et annonas largitus, exhibens ludos circensium et amphitheatrum, quamquam aerarium publicum ex toto faeneum invenisset, suo labore recuperavit et opulentem fecit sic disposuit Moreau, militia romanis sicut sub principes esse praecepit. dono et anonas largitus quanquam aerarium publicum

19. Za konzula Olibrija, prejasnoga muža [491.].

Za ovoga je konzula kralj Odoakar noću s Herulima iz Ravene upao u Borik, u opkop patricija Teoderika, pa su na objema stranama sasječene vojske te je Levila, Odoakrov vojni zapovjednik, na bijegu ubijen u rijeci Bedent.³¹ I pobijeđen, Odoakar je na julijske ide [15. srpnja] pobjegao u Ravenu. 20. Odoakar je nato, prisiljen, kao taoca dao Teoderiku svojega sina Telu te primio jamstvo da je siguran od krvoprolića. Tako je Teoderik ušao.³² I poslije nekoliko dana otkrio je dok mu je Odoakar spremao spletku te prije nego što ga je on preduhitrio u palači, Teoderik ga je vlastitom rukom ubio mačem na dolasku u Lovorik.³³ 21. Na isti su dan po Teoderikovoj zapovijedi pobijene sve njegove čete, gdje god ih se moglo naći, s čitavim njegovim rodom.

6.22. I umro je u Konstantinopolu car Zenon te je za cara postavljen Anastazije. Teoderik, naime, koji je uputio Fausta Nigra³⁴ u poslanstvo Zenonu, čim je obznanjena njegova smrt prije nego što se poslanstvo vratilo, tek je ušao u Ravenu i ubio Odoakra pa su Goti sebi za kralja potvrdili Teoderika ne čekajući nalog novoga vladara.

23. Bio je, naime, muž nadasve bojovan i hrabar kojemu je uza sve to rođeni otac bio kralj Gota zvan Valamir. Majka je zato bila Gotkinja katolikinja zvana Ereriliva³⁵ koja je na krštenju nazvana Euzebija. 24. Bio je, dakle, znamenit i dobrohotan prema svima, a vladao je 33 godine.³⁶ U njegovo doba Italiju je tijekom trideset godina pratila sreća tako da je čak i za nasljednika bio mir. 25. Nije, naime, poduzeo ništa naopako. Ovako je upravljao dvama narodima, rimskim i gotskim: dok je sâm, odista, pripadao arijanskoj sljedbi, ipak nije ništa pokušavao protiv katoličke vjere; priređivao je igre u cirku i amfiteatru da su ga Rimljani prozvali čak i Trajanom i Valentinijanom,³⁷ za čijim se vremenima povodio; a Goti su ga temeljem njegova edikta, kojim je ustanovio pravo, smatrali najsilnijim kraljem u svemu.³⁸ Propisao je Rimljanima vojnu službu kao što je bila pod vladarima.³⁹ Izdašno je dijelio darove i žito, a premda je državnu riznicu zatekao potpuno praznu, svojim ju je marom oporavio i učinio krcatom.

³¹ Danas Bidente (gornji tok), odnosno Ronco (donji tok od Meldole).

³² U Ravenu.

³³ Lovorik (*Laureatum*) po svemu sudeći je lokalitet u Raveni.

³⁴ Flavije Anicije Prob Faust Mladi Niger bio je konzul 490. godine, a upućen je u Konstantinopol prije nego što je u Raveni bila poznata smrt cara Zenona koji je umro u travnju 491.

³⁵ Inačice imena su Erelieva i Hereleuva. Jedino se ovdje izriječom kaže da je bila Gotkinja, a drugi izvori (Jordan) navode da je bila priležnica Teoderikova oca Tiudimira.

³⁶ Autor uzima za početak Teoderikove vladavine 493. godinu kad je svladan Odoakar, iako je Teoderik postao gotski udjelni kralj još nakon smrti strica Valamira 468, a potom i kralj nakon smrti oca Tiudimira 474. godine. No u fokusu je Teoderikova vladavina u Italiji.

³⁷ Misli se Valentinijan I. (364–375) koji je u rimskoj tradiciji također uživao vrlo visok ugled.

³⁸ Riječ je o tzv. Teoderikovu ediktu (*Edictum Theoderici*) koji se zasnivao na kasnorimskim zakonima, a vrijedio je i za „barbare” i za Rimljane.

³⁹ Misli se pod rimskim carevima.

26. Hic⁴⁰ dum inlitteratus esset, tantae sapientiae fuit, ut aliqua, quae locutus est, in vulgo usque nunc pro sententia habeantur: unde nos non piget aliqua de multis eius in commemoratione posuisse. Dixit: „Aurum et demonem⁴¹ qui habet, non eum potest abscondere”. Item: „Romanus miser imitatur Gothum et utilis Gothus imitatur Romanum.”

27. Quidam defunctus est et reliquit uxorem et parvulum filium: nesciente matre⁴² ab aliquo sublatus est filius eius parvulus et ductus in aliam provinciam et educatus. Factus iuvenis quoquomodo⁴³ revertitur ad matrem. Mater enim iam sponderat virum. Cum⁴⁴ vidisset mater, amplectit filium, benedicens deum⁴⁵ se filium revidisse: et fecit cum ea dies triginta. Et ecce veniens sponsus matris, videns iuvenem, interrogavit quis esset. Quae respondit esse suum

filium. At ubi comperit esse filium eius, coepit repetere arras et dicere: „Aut nega filium tuum esse aut vero abscedo hinc.” Mulier compellitur ab sponso et coepit negare filium, quem ipsa ante confessa est, et dicere: „Vade, iuvenis, de domo mea, quia peregrinum te suscepi.” Ille enim dicebat regressum se ad matrem in domum patris sui. Quid multa? Dum haec aguntur, filius rogavit regem adversus matrem, quam rex iussit in conspectu suo sisti. Cui et dixit: „Mulier, filius tuus adversus te rogat. Quid dicis? Est filius tuus an non?” Quae dixit: „Non est meus filius sed peregrinum eum suscepi.” Et dum per ordinem omnia filius mulieris intimasset in auribus⁴⁶ regis, dicit mulieri denuo: „Est filius tuus an non?” Quae dixit: „Non est filius meus.” Dicit ei rex: „Et quae est facultas tua, mulier?” Quae respondit: „Usque ad mille solidos.” Et dum aliud⁴⁷ se rex non esse facturum sub iusiurando pollicitus est nisi ipsum, alium non acciperet maritum, tunc confusa est mulier et confessa est suum esse filium. Sunt eius et multa alia.

28. Postea vero accepta uxorem⁴⁸ de Francis nomine Augofladam.⁴⁹ Nam uxorem habuit ante regnum, de qua susceperat filias: unam dedit nomine Areaagni⁵⁰ Alarico

ex totum faeneum invenisset suo labore recuperavit et opulentum fecit nihil contra religionem catholice temptans. exhibens ludos circensium et amphitheatrum ut etiam a romanis traianus vel valentinianus quorum quorum tempora sectatus est appellatur et a gothis secundum aedictum suum quem eis constituit rex fortissimus in omnibus iudicaretur B.

⁴⁰ omiserunt Mommsen, Cessi.

⁴¹ demonem *codices*, daemonem *editores*. Scripsi demonem secundum quod Adams (pp. 18, 26) suggestit.

⁴² nesciente matre Cessi, nescientem matrem B, nesciente matrem (matre) P. Sic disposuerunt multi *editores*: filium nescientem matrem. Ab aliquo, sed cf. Adams (p. 19).

⁴³ quoquomodo König, quoquo modo *editores priores*.

⁴⁴ cum (cum enim) *codices*, cum Mommsen, Cessi, cum [enim] Moreau, cum eum König.

⁴⁵ Deum König.

⁴⁶ auribus correxit Henricus Valesianus, curibus B, curia P.

⁴⁷ aliud (alium) *codices*, maritum Mommsen.

⁴⁸ accepta uxorem B, Adams (p. 99), accepta uxore P, *editores*.

⁴⁹ augofladam *codices*, Augoflada Moreau, Audoflada König.

⁵⁰ areaagni B, areecagni, P.

26. Iako je bio neobrazovan,⁴⁰ bio je on takve mudrosti da se neke njegove izjave sve do danas među pukom drže uzrečicom. Otuda nam nije mrsko iznijeti u spomen poneke od mnogih. Rekao je: „Tko ima zlato i zloduha, ne može ga zatajiti”. Također: „Siromašan Rimljanin oponaša Gota, a imućan Got oponaša Rimljanina”.

27. Netko je umro i ostavio ženu i malenog sina. Njegova je malena sina bez majčina znanja odnio netko drugi te ga odveo u drugu pokrajinu i odgojio. Stasavši u mladića, nekako se vratio majci. Majka se dakako već obećala muškarcu. Kad je majka ugledala sina, zagrlila ga je i blagosloвила Boga što je opet vidjela sina te je on s njom živio trideset dana. I eto je došao majčin zaručnik, ugledao mladića i upitao tko je on. Ona je odgovorila da je njezin sin.

Čim je doznao da joj je sin, počeo je tražiti natrag polog⁴¹ i govoriti: „Ili zaniječi da je tvoj sin ili zaista odlazim odavde”. Ženu je zaručnik prisilio pa je počela nijekati sina kojega je sama prije priznala i govoriti: „Idi, mladiću, iz moje kuće jer sam te primila kao stranca”. On je, naime, tvrdio da se vratio majci u kuću svojega oca. Što još reći? Dok se ovo događalo, sin se prizvao kralju protiv majke te joj je kralj naredio da se pojavi pred njim. Pa joj je rekao: „Ženo, tvoj se sin prizvao protiv tebe. Što kažeš? Je li on tvoj sin ili nije?” Ona je kazala: „On nije moj sin nego sam ga primila kao stranca”. I kad je sin sve po redu priopćio pred kraljevim ušima, on je iznova rekao ženi: „Je li on tvoj sin ili nije?” Ona je kazala: „On nije moj sin”. Kralj joj je rekao: „A kolika je tvoja imovina, ženo?” Ona je odgovorila: „Oko tisuću solida”. I budući da je kralj pod prisegom obećao kako neće odrediti ništa drugo nego da joj upravo on bude muž pa neće dobiti drugoga, tada se žena smela i priznala da joj je sin. I još mnogo drugoga ima o njemu.

28. Poslije je pak od Franaka uzeo suprugu imenom Augoflada.⁴² Imao je, naime, prije kraljevanja suprugu od koje je dobio kćeri: jednu, imenom Areagni, dao je

⁴⁰ Opaska se vjerojatno odnosi na okolnost što Teoderik nije primio odgovarajuću naobrazbu u rimskoj gramatici i retorici. Kao dječak proveo je 10 godina talaštva na dvoru u Konstantinopolu, gdje je naučio i grčki i latinski te usvojio znanja o državnoj upravi.

⁴¹ Misli se novčani dar povodom zaruka kao jamstvo budućeg vjenčanja.

⁴² Riječ je o Audofledi, kćeri merovinškoga kralja Hilderika I.

regi Wisigotharum in Gallias et aliam filiam suam Theodegotham Sigismundo filio Gundebadi regis.

29. Facta pace cum Anastasio imperatore per Festum de praesumptione regni, et omnia ornamenta palatii, quae Odoacar Constantinopolim transmiserat, remittit.

30. Eodem tempore intentio⁵¹ orta est in urbe Roma inter Symmachum et Laurentium: consecrati enim fuerant ambo. Ordinante deo, qui et dignus fuit, superavit Symmachus. Post factam pacem⁵² in urbe ecclesiae ambulavit rex Theodericus Romam et occurrit beato Petro devotissimus ac si catholicus. Cui papa Symmachus et cunctus senatus vel populus Romanus cum omni gaudio extra urbem occurrentes. 31. Deinde veniens ingressus urbem, venit ad senatum, et ad Palmam populo allocutus, se omnia, deo⁵³ iuvante, quod retro principes Romani ordinaverunt, inviolabiliter servaturum promittit. 32. Per tricennem triumphans populo ingressus palatium, exhibens Romanis ludos circensium. Donavit populo Romano et pauperibus annonas singulis annis, centum viginti milia modios, et ad restaurationem palatii seu ad recuperationem moeniae civitatis singulis annis libras ducentas de arca vinaria dari praecepit.

33. Item Amalafriadam germanam suam in matrimonium tradens regi Wandalorum Transimundo. Liberium praefectum praetorii, quem fecerat in initio regni sui, fecit patricium et dedit ei successorem <in> administratione praefecturae: itaque <factus>⁵⁴ Theodorus filius Basili. Odoin comes eius insidiabatur ei. 34. Dum haec cognovisset, in palatio, quod appellatur Sessorium, caput eius amputari praecepit. Verba enim promissionis eius, quae populo fuerat adlocutus, rogante populo in tabula aenea iussit scribi et in publico poni.

⁵¹ intentio B, Mommsen, Cessi, König, contentio P, Moreau.

⁵² post facta pae(!) B, Mommsen, post factam pacem P.

⁵³ Deo König.

⁵⁴ successorem <in> administratione praefecturae: itaque <factus> scripsi secundum quod Cessi disposuit: successorem <in> administratione praefecture. Itaque Theodorus, filius Basili. Mommsen, Moreau, König sic suppleverunt: [successit in] administratione praefecturae itaque Theodorus filius Basili (Basilii König).

vizigotskom kralju Alariku u Galijama, a drugu svoju kćer Teodegotu Sigismundu, sinu kralja Gundebada.⁴³

29. Festovim je posredstvom⁴⁴ sklopljen s carem Anastazijem mir u vezi s prijevremenim uživanjem vlasti pa mu je on vratio sve urese palače koje je u Konstantinopol poslao Odoakar.

30. U isto je vrijeme u gradu Rimu izbio spor između Simaha i Lovre. Naime, obojica su bila posvećena.⁴⁵ Božjom odredbom nadvladao je Simah koji je bio i dostojan. Nakon što je u gradu Crkve sklopljen mir, pošao je kralj Teoderik u Rim i pokazao se svetome Petru nadasve pobožan kao da je katolik. Papa Simah te sav senat i narod rimski došli su mu ususret izvan grada uza svekoliko veselje. 31. Potom je stigao i ušao u grad, otišao u senat te se kod Palme⁴⁶ obratio narodu i obećao da će, uz Božju pomoć, nepovredivo čuvati sve što su prijašnji rimski vladari odredili. 32. Za tridesetogodišnjicu ušao je pred narodom u trijumfu u palaču i Rimljanima priredio igre u cirku. Rimskom narodu i siromasima darovao je svake pojedine godine sto dvadeset tisuća mjera žita, a za popravak palače ili za obnovu gradskih zidina naložio je da se svake pojedine godine daje dvjesto libri iz vinske riznice.⁴⁷

33. Također je svoju sestru Amalafriđu dao u brak vandalskom kralju Tranzimundu.⁴⁸ Prefekta pretorija Liberija, kojega je postavio na početku svoje vladavine, učinio je patricijem i dodijelio mu nasljednika u upravljanju prefekturom. I tako je imenovan Bazilijev sin Teodor.⁴⁹ Komes Odoin spremio mu je spletku.⁵⁰ 34. Kad je za to doznao, naložio je da mu se odsiječe glava u palači koja se naziva Sesorij.⁵¹ Dapače, riječi svojega obećanja, koje je bio izgovorio narodu, naredio je na molbu naroda upisati na mjedenu ploču i postaviti na javnome mjestu.

⁴³ Alarik II. bio je vizigotski kralj od 484. do 507. Areagni ili Ostrogoto bila je, čini se, starija Teoderikova kći, ali se Alarik oženio Teodegotom, dok je Areagni za suprugu dobio Sigismund, sin burgundskoga kraja Gundobada (480–516) i sâm budući burgundski kralj (516–524).

⁴⁴ Riječ je o trećem poslanstvu koje je iznova predvodio senator Fest. Sporazum je sklopljen 497. godine.

⁴⁵ Za Papu. Dvostruki izbor se dogodio 498, a 499. je Teoderik potvrdio Simaha za Papu.

⁴⁶ Palma je od 5. stoljeća bio naziv za trg smješten između senatorske vijećnice i slavoluka Septimija Severa.

⁴⁷ Vinska riznica (*arca vinaria*) bila je državna riznica koja se punila dobitkom od javne prodaje subvencioniranog vina u Rimu koje je država ubirala u naturi na ime poreza. Sredstva iz te riznice koristila su se za javne radove. Jedna rimska libra je 325 g. Ovdje je riječ o zlatu.

⁴⁸ Amalfrida se u drugom braku udala za vandalskoga kralja Trazamunda (496–523).

⁴⁹ Petar Marcelin Feliks Liberije († oko 554) postao je 493. prefekt pretorija Italije, a oko 500. je umirovljen i odlikovan naslovom patricija. Njegov nasljednik u prefekturi bio je Flavije Teodor, konzul 505, sin Flavija Cecine Decija Maksima Bazilija Mlađeg. Poslije je Liberije postavljen za prefekta pretorija Galije nakon što je 510. Teoderik obnovio tu prefekturu, a na tom je položaju ostao do 534. godine.

⁵⁰ O Odoinu nije poznato ništa potanje, a misli se da je bio gotski komes Rima, najviši gotski dužnosnik u gradu, s građanskim i vojnim ovlastima.

⁵¹ Sesorij je bio carska rezidencija u krajnjemu jugoistočnom dijelu Rima.

35. Deinde sexto mense revertens Ravennam, aliam germanam suam Amalabirgam tradens in matrimonio Herminifrido⁵⁵ regi Turingorum et sic sibi per circuitum placuit omnibus gentibus.⁵⁶ Erat enim amator fabricarum et restaurator civitatum. 36. Hic aquae ductum Ravennae restauravit, quem princeps Traianus fecerat, et post multa tempora aquam introduxit. Palatium usque ad perfectum fecit, quem⁵⁷ non dedicavit. Portica circa palatium perfecit. Item Veronae thermas et palatium fecit et a porta usque ad palatium porticum reddidit.⁵⁸ Aquae ductum, quod per multa tempora destructum fuerat, renovavit et aquam intromisit. Muros alios novos circuit civitatem. Item Ticino palatium, thermas, amphitheatrum et alios muros civitatis fecit. 37. Sed et per alias civitates multa beneficia praestitit. Sic enim oblectavit vicinas gentes, ut se illi sub foedus darent, aliae gentes sibi eum regem sperantes. Negotiantes vero de diversis provinciis ad ipsum concurrebant. Tanta enim disciplinae fuit, ut, si quis voluit in agro suo⁵⁹ argentum vel aurum dimittere, ac si intra muros civitatis esset ita existimaretur. 38. Et hoc per totam Italiam tantummodo⁶⁰ augurium habebat, ut nulli civitati portam fecerit: nec in civitate portae clauderentur.⁶¹ Qui<vi>s,⁶² quod opus habebat, faciebat qua hora vellet ac si in die. Sexaginta modios tritici in solidum ipsius tempore fuerunt,⁶³ et vinum triginta amforas⁶⁴ in solidum.

7.39. Eodem itaque tempore habebat Anastasius imperator tres nepotes, id est Pompeium, Probum et Hypatium: cogitans, quem de ipsis faceret post se imperatorem, quodam die iussit eos secum prandere et intra palatium post prandium meridiari, et singula lecta eis sterni.

Et in uno lecto iussit ad capitem regnum⁶⁵ poni, et quis de ipsis in eodem lecto elegisset dormire, in hoc se debere cognoscere, cui regnum postea traderet. Unus quidem in uno lecto se iactavit, dum enim in alio amore fraterno se conlocaverunt.⁶⁶ Et ita contigit, ut in illo lecto ubi regnum⁶⁷ positum erat nullus eorum dormiret. 40.

⁵⁵ Herminefrido *König*, herminifrido (herminifredo) *B*, Herminifredo *Mommsen*, *Cessi*, *Moreau*.

⁵⁶ placuit omnibus gentibus *B*, *Adams* (p. 29), placavit omnes gentes *editores*.

⁵⁷ quem *B*, *Mommsen*, *Cessi*, *Moreau*, quod *P*, *König*. Cf. *Adams* (p. 22).

⁵⁸ reddidit (reddedit) *codices*, addidit *Mommsen*.

⁵⁹ agro suo *codices*, agrum suum *Mommsen*, *Cessi*, *Moreu*, *König*. Cf. *Adams* (p. 55).

⁶⁰ tantummodo *Cessi*, *König*, totummodo *B* (*omisit P*), tanto modo *Mommsen*, *Moreau*.

⁶¹ portae clauderentur (port**non clauderentur) *codices*.

⁶² qui<vi>s *editores*, quis *codices*.

⁶³ fuerunt *codices*, *Mommsen*, *Cessi*, *König*, emerunt *Moreau*, fecerunt *Adams* (pp. 28–29).

⁶⁴ *scripsi* (cf. *Adams*, p. 48). anforas *codices*, amphoras *editores*.

⁶⁵ capitem regnum *Mommsen*, qui fortasse signum scriptum suggestit in apparatu critico, capite regnum *B*, caput regnum, *P*, caput regnum, *Cessi*, *König*, caput regium *Moreau*. Cf. *Adams* (p. 90).

⁶⁶ se conlocaverunt *P*, *editores* (cf. *Adams*, p. 18), saeculicaverunt (saec*locaverunt) *B*.

⁶⁷ regnum *codices*. Cf. *supra ad a*.

35. Potom se u šestome mjesecu⁵² vratio u Ravenu i drugu svoju sestru Amalabirgu dao u brak tirinškom kralju Herminifridu⁵³ te se tako umilio svim narodima uokolo sebe. Bio je on, naime, ljubitelj gradnje i obnovitelj gradova. 36. Popravio je u Raveni vodovod koji je sagradio vladar Trajan te je nakon mnogo vremena uveo vodu. Potpuno je završio palaču, ali ju nije posvetio. Dovršio je trijemove oko palače. Također je u Veroni sagradio kupelji i palaču te je od vrata sve do palače dodao trijem. Obnovio je vodovod koji je tijekom mnogo vremena bio uništen i doveo vodu. Grad je opkolio drugim, novim zidinama. Također je u Ticinu sagradio palaču, kupelji, amfiteatar i druge gradske zidine. 37. No i u drugim je gradovima pokazao mnoga dobročinstva. Tako je, naime, ugodio susjednim narodima da su mu se davali u savez, a drugi su se narodi nadali da će im biti kralj. Trgovci pak iz raznih pokrajina stjecali su se kod njega. Naime, bio je od takvog reda da ako je netko htio na svoje imanje poslati srebro ili zlato, takvo je uvjerenje bilo kao da je i unutar zidina grada.⁵⁴ 38. I po čitavoj je Italiji podnosio samo taj znamen da nijednome gradu nije sagradio vrata niti su se u gradu vrata zatvarala. Svatko je u sat koji je htio radio posao koji je imao kao da je i dan. U njegovo se vrijeme za solid dobivalo šezdeset mjera pšenice te vina trideset amfora za solid.

7.39. I tako je u isto vrijeme car Anastazije imao trojicu nećaka, to jest Pompeja, Proba i Hipatija. Razmišljajući koga će od njih odrediti da poslije njega bude car, jednoga je dana naredio da s njim doručkuju i poslije doručka otpočinu o podne u palači te da im se pripremi po jedna ležaljka.

A zapovjedio je da se na jednu ležaljku kod uzglavlja postavi vladarsko dostojanstvo⁵⁵ te tko bi od njih odabrao spavati na toj istoj ležaljci, u njemu bi morao prepoznati kome će poslije predati vlast.⁵⁶ Jedan se zaista bacio na jednu ležaljku, dok su iz bratske ljubavi oni eto legli na drugu.⁵⁷ I tako se dogodilo da nitko od njih nije spavao na onoj ležaljci gdje je bilo postavljeno vladarsko dostojanstvo. 40. Čim je ovo vidio, počeo

⁵² Svojega boravka u Rimu.

⁵³ Herminafid (Erminafid, Irminifrid) bio je tirinški kralj oko 507. do 531/534. godine, a brak s Amalabergom (Amalabirgom) ostvaren je oko 510. godine.

⁵⁴ To jest, da je tako sigurno kao da je u gradu, a ne na selu.

⁵⁵ Znamenje carske vlasti.

⁵⁶ Dakako, na uzglavlju je bio jastuk pa se vladarski simboli nisu vidjeli.

⁵⁷ Preostala dvojica braće.

Dum haec vidisset, coepit cogitare intra se et dicere⁶⁸ eo, quod nullus eorum regnaret, coepit orare deum,⁶⁹ ut illi revelatio fieret, ut scire possit,⁷⁰ dum adviveret, quis post occasum eius regnum susciperet. Haec eodem cogitante et orante cum ieiunio, quadam noctu vidit hominem, qui ita eum admonuit: „Crastino qui tibi primus intra cubiculum nuntiatus fuerit, ipse accipiet post te regnum tuum.” 41. Ita factum est, ut Iustinus, qui comes erat excubitorum, dum advenisset, ubi directus fuerat ab imperatore, renuntiaret<ur>⁷¹ ipse ei primus⁷² per praepositum cubiculi. Cumque haec cognovisset, coepit gratias deo⁷³ referre, qui ei dignatus est revelare successorem. 42. Cumque haec apud se tacite habuisset, quadam die procedens imperator, dum festinus <Iustinus>⁷⁴ vellet a latere imperatoris transire, obsequium ordinare vellens, calcavit⁷⁵ chlamydem imperatoris. 43. Cui imperator hoc tantum dixit: „Quid festinas?” Nam in ultima vita regni sui temptans eum diabolus, vel<l>ens⁷⁶ sectam Eunomianam sequi: quem populus fidelis repressit, ita ut ei in ecclesia clamaretur: „In trinitatem⁷⁷ lanceolam non mittes.” Non post multum temporis in lecto suo intra urbem Constantinopolim morbo tentus extremam clausit diem.

44. Igitur <Iustinus>⁷⁸ inlitteratus erat et sic obruto⁷⁹ sensu, ut in decem annos regni sui quattuor litteras subscriptionis edicti sui discere nullatenus potuisset. De qua re laminam auream iussit interrasiem fieri, quattuor litteras LEGI habentem.⁸⁰ Unde si subscribere voluisset, posita lamina super chartam per eam pennam ducebat, ut subscriptio eius tantum videretur.

8.45.⁸¹ Ergo Theodericus, dato consulatu Eutharico, Roma et Ravenna triumphavit. Qui Eutharicus nimis asper fuit et contra fidem catholicam inimicus.

⁶⁸ dicere *codices*, König (cf. Adams, pp. 28, 94), discens Mommsen, Cessi, Moreau.

⁶⁹ Deum König.

⁷⁰ possit *codices*, posset Moreau, König. Cf. Adams (p. 41).

⁷¹ renuntiaret<ur>, Mommsen, Moreau, Adams (p. 122, 131), renuntiaret *codices*, Cessi, König.

⁷² ipse ei <nuntiatus est> primus Cessi, Moreau, König.

⁷³ Deum König.

⁷⁴ *supplevit* Mommsen.

⁷⁵ ordinare vellens calcavit B, ordinare vellens, calcavit Mommsen, Cessi (cf. Adams p. 26), ordinare nolens calcavit P, ordinare. nolens calcavit Moreau, König.

⁷⁶ vellens Mommsen, Cessi, velens (volens) *codices*, volens Moreau, König.

⁷⁷ Trinitatem König.

⁷⁸ *emendavi secundum quod Baldwin* („Illiterate Emperors”, *Historia* 38.1, 1989, p. 124) *logice suggestit*. rex Theodericus *codices*, *editores omnes*.

⁷⁹ obruto *codices*, Mommsen, Cessi, König, obtuso Moreau.

⁸⁰ legi habentem *editores fere omnes*, regis habentem (halantim = legi ita tantum?) *codices*, legi hanc tantum Cessi.

⁸¹ *emendavi initium capitis sequentis*.

je razmišljati i govoriti u sebi da stoga nitko od njih neće vladati te se počeo moliti Bogu neka mu dade objavu kako bi, dok je još živ, mogao znati tko će poslije njegove smrti preuzeti vlast. Dok je razmišljao o ovome i molio se uz post, jedne je noći vidio⁵⁸ čovjeka koji ga je ovako savjetovao: „Tko ti sutra bude prvi najavljen u ložnici, upravo će on poslije tebe primiti tvoju vlast”. 41. Tako se zbilo da mu je sâm Justin, koji je bio zapovjednik stražara,⁵⁹ čim je stigao kako ga je car uputio, bio po predstojniku ložnice⁶⁰ najavljen kao prvi. I kad je ovo saznao, počeo je zahvaljivati Bogu koji mu se udostojio objaviti nasljednika. 42. A dok je to tajio u sebi, car je jednoga dana bio u procesiji. Kako je Justin u hitnji želio prijeći caru s boka, hoteći poredati pratnju, nagazio je na carev ogrtač. 43. Car mu je samo ovo kazao: „Zašto hitaš?” Naime, u završnom času njegove vladavine kušao ga je đavao želeći da slijedi eunomijansku sljedbu.⁶¹ Pravovjerni ga je puk spriječio tako da mu je u crkvi zagalamio: „Nećeš na Trojstvo bacati kopaljce!” Nedugo poslije okončao je, obuzet bolešću, životni vijek na svojoj ležaljci u gradu Konstantinopolu.⁶²

44. Justin⁶³ je, dakle, bio neobrazovan i tako satrvene pameti da tijekom deset godina svoje vladavine nikako nije umio naučiti četiri slova za potpisivanje ukaza. Zbog toga je naredio da se izrezbari zlatna pločica koja je sadržavala četiri slova LEGI [pročitah]. Potom, ako bi se želio potpisati, stavivši pločicu na papir, vodio je po njoj pero da se vidi samo njegovo odobrenje.

8.45. Teoderik je, dakle, davši Eutariku konzulat, pobjedonosno slavio u Rimu i Raveni. Taj je Eutarik bio jako surov i neprijatelj katoličke vjere.⁶⁴

⁵⁸ Objavu je dakako primio u snu.

⁵⁹ Zapovjednik stražara (*comes excubitorum*) nalazio se na čelu osobne careve straže na Istoku, gdje su domestici postali paradna jedinica.

⁶⁰ Predstojnik posvećene ložnice (*preapositus sacri cubiculi*) bio je glavni dvorski eunuh, visoki dvorski službenik koji je stajao na čelu cjelokupne osobne careve posluge.

⁶¹ Eunomijanci su nasljedovači biskupa i teologa Eunomija Kizičkog (4. st.), vodećega zastupnika ekstremnog oblika arijanstva. Anastazije je zapravo bio promonofizitski nastrojen pa je spomen eunomijanaca ovdje vjerojatno imao funkciju opće diskvalifikacije kao krivovjernika.

⁶² Anastazije je umro 9. srpnja 518.

⁶³ U rukopisima i izdanjima stoji „kralj Teoderik”, ali je ovdje očito riječ o pogrešci pisara koji je po smislu dopisao ime kojeg nije bilo u izvornom predlošku. Da ovdje nije riječ o Teoderiku, pokazuje i činjenica što se njegova neobrazovanost spomenula već ranije, što se govori o deset godina vladavine, a to odgovara Justinu I, te što Prokopije iz Cezareje anegdotu o pločici sa slovima LEGI povezuje s Justinom (*Tajna povijest* 6.15). Justin I. je carevao od srpnja 518. do kolovoza 527. godine, a pisac je ovdje zbrajao (ili tako preuzeo iz izvora) u kalendarskim godinama da bi došao do brojke deset.

⁶⁴ Punim imenom Flavije Eutarik Ciliga bio je Teoderikov zet (muž Teoderikove kćeri Amalasuante) i njegov predviđeni nasljednik, a u čast zapadnorimskog konzula nastupio je u siječnju 519. Istočnorimski konzul je bio osobno car Justin I.

46. Post haec Theoderico Verona consistente propter metum gentium, facta est lis inter Christianos et Iudaeos Ravennatis.⁸² Quare Iudaei baptizatos nolentes, dum laudent⁸³ frequenter oblatam in aquam fluminis iactaverunt, quod et in cena⁸⁴ similiter contigit.⁸⁵ Dehinc accensus est populus non observantes neque regi neque Eutharico aut Petro, qui tunc episcopus erat, consurgentes ad synagogas, mox eas incenderunt. 47. Mox Iudaei currentes Veronam, ubi rex erat, agente Triwane praeposito cubiculi, et ipse haereticus favens Iudaeis, insinuans regi factum adversus Christianos. Qui mox iussit propter praesumptionem incendii, ut omnis populus Romanus Ravennatis⁸⁶ synagogas, quas incendio concremaverunt, data pecunia restaurarent: qui vero non habuissent unde dare frustati⁸⁷ per publicum sub voce praeconia ducerentur. Data praecepta ad Eutharicum Cilligam et Petrum episcopum secundum hunc tenorem praecepit⁸⁸ et ita adimpletum.⁸⁹

48. Ex eo enim⁹⁰ invenit diabolus⁹¹ locum, quem ad modum hominem bene rem publicam sine querella gubernantem subriperet. Nam mox iussit ad Fonticlos⁹² in proastio civitatis Veronensis oratorium Santi Stephani, idem situm altarium,⁹³ subverti. Item ut nullus Romanus arma usque ad cultellum uteretur vetuit.

49. Item mulier pauper de gente Gothica, iacens sub porticu non longe a palatio Ravennati, quattuor generavit dracones: duo de occidente in orientem ferri in nubibus a populo visi sunt et in mari praecipitari, duo portati sunt unum caput habentes. Stella cum facula apparuit, quae dicitur comes, splendens per dies quindecim. Terrae mota⁹⁴ frequenter fuerunt.

⁸² ravennatis (raütis) *B* (cf. Adams, p. 23), urbis ravennati *P*, urbis Ravennatis König, Ravennates Mommsen, Cessi, Moreau.

⁸³ laudent Morton („*Marius of Avenches, the 'Excerpta Valesiana', and the Death of Boethius*”, *Traditio* 38, 1982, p. 119), dum ludent (laudent) *B*, dum ludunt *P*, editores.

⁸⁴ in cena eadem *codices*, Morton (*ibidem*, cf. supra ad d), in Roma in re eadem Mommsen, Cessi, Romae in re eadem Moreau, König.

⁸⁵ iactaverunt ... contigit sic disposui secundum quod Morton (*ibidem*, cf. supra ad d, nota 57) suggestit. dum ludunt frequenter oblatam aquam in aquam fluminis iactaverunt. dehinc accensus est populus non observantes neque regi neque eutharico aut petro qui tunc episcopus erat consurgentes ad synagogas, mox eas incenderunt. quod et in cena similiter contigit *codices*.

⁸⁶ ravennatis *codices*, Mommsen, Cessi (cf. Adams, p. 23).

⁸⁷ frustati *B*, frustrati *P*.

⁸⁸ *delevit* Mommsen.

⁸⁹ adimpletum Mommsen (cf. Adam, p. 22), adimpletum (adimpletum est) *codices*, adimpletum est Cessi, adimpletum [est] Moreau, König.

⁹⁰ ex eo enim (ex eo enim tempore) *codices*, ex eo enim Mommsen, Cessi, ex eo enim [tempore] Moreau, König.

⁹¹ diabolus *B*, malignus *P*. Cf. Adams (p. 18).

⁹² ad fonticlos *B*, Mommsen, Cessi, ad fonticulos *P*, Ad Fonticlos Moreau, ad Fonticlos König.

⁹³ idem situm altarium *B* (cf. Adam, p. 26–27), *ibidem* situm altarium *P*, id est altarium Mommsen.

⁹⁴ terre mota (et terre mota, et terre motus) *codices*, Mommsen, terrae motus Cessi, Moreau, et terrae motus König. Cf. Adams (p. 23).

46. Dok se poslije ovoga Teoderik zadržavao u Veroni zbog straha od naroda,⁶⁵ nastala je između ravenskih kršćana i Židova svađa. Jer Židovi, koji nisu željeli biti pokršteni, često su, dok su slavili, bacali hostiju u riječnu vodu, što se isto tako događalo i tijekom euharistije.⁶⁶ Potom se narod razjario pa su se, ne mareći ni za kralja niti za Eutarika ili Petra, koji je tada bio biskup, digli na sinagoge i smjesta ih zapalili. 47. Odmah su u Veronu, gdje se nalazio kralj, pohitali Židovi, uz djelovanje predstojnika ložnice Trive⁶⁷ koji je, i sâm krivovjerac, podupirao Židove i nagovarao kralja na postupanje protiv kršćana. On je smjesta zapovjedio neka zbog obijesnoga paleža sav rimski puk davanjem novca obnovi ravenske sinagoge koje je spalio u požaru; oni pak koji ne bi imali odakle dati, neka se izbičevani vode po ulici uz glasnikovu objavu.⁶⁸ Sukladno ovoj uredbi naredio je izdavanje naloga Eutariku Ciligi i biskupu Petru pa je tako bilo izvršeno.

48. Iz ovoga je, naime, đavao iznašao prigodu kako da ugrabi čovjeka koji je dobro, bez prigovora, upravljao državom. Naime, odmah je zapovjedio da se Kod zdenaca⁶⁹ u predgrađu grada Verone sruši kapela sv. Stjepana i isto tako postavljeni oltar. Također je donio zabranu da nijedan Rimljanin nema oružje izuzevši maleni nož.

49. Također, siromašna žena iz gotskoga naroda, koja je ležala pod trijemom nedaleko od ravenske palače, rodila je četiri zmijske: dvije je narod vidio da su na oblacima sa zapada letjele na istok i survale se u more, dvije koje su imale jednu glavu bile su odnesene. Pojavila se zvijezda s bakljicom koja se naziva komet, blistajući petnaest dana.⁷⁰ Često su bili potresi.

⁶⁵ Misle se narodi u susjedstvu s kojima je Teoderik sklapao saveze, odnosno koji su mogli ugroziti njegovu vladavinu.

⁶⁶ Ovdje je *cena* shvaćena kao euharistija, iako bi prema nekim tumačima u obzir došla i u značenju Pashe (vidi John Moorhead. 1997. *Theoderic in Italy*. Oxford: 99). No čini se da je tu naglasak i na postupcima koji su mogli zasmetati kršćanima i na prigodama kad im je to osobito moglo biti trn u oku. Iako je optužba protiv Židova da skrnave hostiju postala opće mjesto među kršćanima, konkretan događaj, bacanje beskvasnog kruha u vodu, valja prije povezati sa židovskim svetim obredom tašlikom, simboličkim iskupljenjem grijeha tijekom Roš hašane, židovske Nove godine, kada židovski vjernici, bacajući kruh u izvor tekuće vode (rijeku, jezero, more), odbacuju i vlastite grijeha. Koliko mi je poznato, dosadašnji komentatori ovo nisu zapazili.

⁶⁷ Inačice imena su Trivila (*Triwila*) i Trigvila (*Triguila*). Bio je arijanac pa otuda njegova oznaka kao krivovjerca.

⁶⁸ To jest, dok službeni glasnik obznanjuje njihov prekršaj.

⁶⁹ Kod zdenaca (*ad Fonticlos*) lokalitet je uspomena na koji se čuva u današnjoj veronskoj ulici Via Fontanelle.

⁷⁰ Kineski izvori bilježe pojavu kometa u listopadu 520, dok bizantska *Uskršnja kronika*, nastala u 7. stoljeću, pojavu kometa datira u 519. godinu (Teofan Ispovjednik iz 8/9. stoljeća u svojoj je *Kronici* smješta u 518/519. godinu). Vidi Kronk 1999: 85–86, Bizantski izvori komet povezuju s nastupom Justina I. na prijestolje i prvom godinom njegove vladavine pa je zamislivo da su pojavu repatice stoga pomaknuli godinu dana unaprijed.

50. Post haec coepit adversus Romanos rex subinde fremere inventa occasione.⁹⁵ Cyprianus, qui tunc referendarius erat, postea comes sacrarum et magister, actus cupiditate insinuans de Albino patricio, eo quod litteras adversus regnum eius imperatori Iustino misisset: quod factum dum revocitus⁹⁶ negaret, tunc Boetius⁹⁷ patricius, qui magister officiorum erat, in conspectu regis dixit: „Falsa est insinuatio Cypriani, sed si Albinus fecit, et ego et cunctus senatus uno consilio fecimus; falsum est, domne rex.” 51. Tunc Cyprianus haesitans, non solum adversus Albinum, sed et adversus Boetium, eius defensorem, deducit falsos testes adversus Albinum.⁹⁸ Sed rex dolum Romanis tendebat et quaerebat quem ad modum eos interficeret: plus credidit falsis testibus quam senatoribus. 52. Tunc Albinus et Boetius ducti in custodiam ad baptisterium ecclesiae. Rex vero vocavit Eusebium, praefectum urbis, Ticinum et inaudito Boetio protulit in eum sententiam. Quem mox in agro Calventiano, ubi in custodia habebatur, misere fecit occidi. Qui accepta chorda in fronte diutissime tortus, ita ut oculi eius creparent, sic sub tormenta ad ultimum cum fuste occiditur.

⁹⁵ inventa occasione B, facta occasione P.

⁹⁶ revocitus B, evocatus Mommsen in *apparatu critico*, revocatus P.

⁹⁷ Boetius *codices*, Boethius *editores*.

⁹⁸ *post testes repetunt* adversus Albinum *codices*, *deleverunt Mommsen, Cessi, secluserunt Moreau, König*.

50. Nakon ovoga kralj je uzastopce počeo, kad je našao prigodu, rogororiti protiv Rimljana. Ciprijan, koji je tada bio izvjestitelj, a poslije komes za posvećena darivanja i načelnik, potaknut pohlepom podmetao je u vezi s patricijem Albinom da je protivno njegovoj [Teoderikovoj] vlasti poslao stoga pisma caru Justinu.⁷¹ Dok je on, pozvan, nijekao da je to učinjeno, patricij Boetije, koji je bio načelnik službi,⁷² rekao je tada pred kraljem: „Ciprijanovo je sumnjičenje lažno, no ako je Albin to učinio, učinili smo suglasno i ja i čitav senat. Lažno je, gospodine kralju”. 51. Tada je Ciprijan, oklijevajući ne samo protiv Albina nego i protiv Boetija, njegova branitelja, izveo protiv Albina lažne svjedoke.⁷³ No kralj je smjerao Rimljanima varku i tražio način na koji će ih ubiti. Više je vjerovao lažnim svjedocima negoli senatorima. 52. Tada su Albin i Boetije bili odvedeni u pritvor u krstionicu crkve. Kralj je pak u Ticin⁷⁴ pozvao Euzebija, prefekta Grada,⁷⁵ te je, ne saslušavši Boetija, donio protiv njega presudu. Smjesta ga je dao žalosno usmrtniti na Kalvencijevu imanju,⁷⁶ gdje je držan u pritvoru. Dobivši uže posred čela, on je bio jako dugo mučen tako da su mu oči pucketale pa je ovako u mukama naposljetku ubijen palicom.⁷⁷

⁷¹ Izvjestitelj (*referendarius*) bio je zadužen za predstavljanje molbi kralju, komes za posvećena darivanja (*comes sacrarum largitionum*) bio je visoki dvorski financijski dužnosnik koji je u carsko doba nadzirao posebne poreze, carine, kovnice, rudnike i državne radionice, dok je u ostrogotsko vrijeme vodio brigu o podjeli kraljevih darova, ubiranju zemljišnog poreza, kovanju novca te o kraljevskim odijelima, a spomenuti načelnik je načelnik službi (*magister officiorum*) koji je u carsko doba stajao na čelu svih dvorskih ureda, ali je zapovijedao i dvorskom stražom te nadgledao državnu poštu, državne oružarnice i državne opunomoćenike zadužene za unutarnji nadzor (*agentes in rebus*), zadržavši većinu dužnosti i pod Ostrogotima (doduše, kako se čini, izmakla mu je direktna kontrola nad opunomoćenicima koji se u ovo vrijeme nazivaju komitijaci/*comitiaci* i sajoni/*saiones*). Navedeni patricij Albin je Flavije Albin Mlađi, konzul 493. godine, sin Cecine Decija Maksima Bazilija Mlađeg. Njegov brat bio je prethodno spomenuti Flavije Teodor koji je nakon Liberija postao prefekt pretorija Italije. I Albin je nakon brata bio prefekt pretorija Italije. Slučaj s njegovom izdajničkom djelatnošću pripada 522/523. godini.

⁷² Glasoviti Anicije Manlije Severin Boetije (Boecije) bio je načelnik službi od 522. do 523., a na tom ga je položaju naslijedio jednako slavni Flavije Magno Aurelije Kasiodor Senator (do 527). Ciprijan je pak postao načelnik službi nakon Kasiodora.

⁷³ Sâm je Boetije (*Utjeha filozofije* I, 4) među lažnim svjedocima naveo Ciprijanova brata Opiliona te dvojicu bivših Teoderikovih službenika, Bazilija i Gaudencija. Tim su se svjedočenjem željeli opravdati za vlastite greške, odnosno prijestupe (Opilion i Gaudencije su bili sami optuženi za prijevare). Udjela je u svemu imao i Teoderikov liječnik, đakon Helpidije.

⁷⁴ Danas Pavia. Kralj je očito u tom času boravio ondje nakon što se prvi dio slučaja odigrao u Veroni, gdje su Albin i Boetije bili i najprije zatočeni.

⁷⁵ Rima. Prefekt grada Rima (*praefectus urbis Romae*), koji je bio na čelu rimske gradske uprave, predsjedao je sudskim odborom koji je mogao suditi senatorima.

⁷⁶ Očito lokalitet u blizini Ticina, prema nekim mišljenjima, današnji Calvenzeno.

⁷⁷ Što se pak dogodilo s Albinom, nije poznato, ali se pretpostavlja da je i on smaknut.

9.53. Rediens igitur <r>ex Ravenna<m>,⁹⁹ tractans non ut dei¹⁰⁰ amicus sed legi eius inimicus, immemor factus omnis eius beneficii et gratiae quam ei dederat, confidens in brachio suo, item credens quod eum pertimesceret Iustinus imperator, mittens et evocans Ravennam Iohannem, sedis apostolicae praesulem, et dicit ad eum: „Ambula Constantinopolim ad Iustinum imperatorem, et dic ei inter alia, ut reconciliatos¹⁰¹ in catholica restituat religione.” 54. Cui papa Iohannes ita respondit: „Quod facturus es, rex, facito citius: ecce in conspectu tuo adsto. Hoc tibi ego non promitto me facturum, nec illi dicturus sum. Nam in aliis causis, quas mihi iniunxeris, obtinere ab eodem, annuente deo,¹⁰² potero.” 55. Iubet ergo rex iratus navem facere¹⁰³ et superinpositum eum cum aliis episcopis, id est Ecclesium Ravennatem et Eusebium Fanestrem et Sabinum Campanum et alios duos, simul et senatores Theodorum, Importunum, Agapitum et alium Agapitum. Sed deus,¹⁰⁴ qui fideles cultores suos non deserit, cum prosperitate perduxit. 56. Cui Iustinus imperator venienti ita occurrit ac si beato Petro: cui data legatione, omnia repromisit¹⁰⁵ facturum praeter reconciliatos, qui se fidei catholicae dederunt, Arrianis restitui nullatenus posse.

57. Sed dum haec aguntur, Symmachus caput senati, cuius Boetius filiam habuit uxorem, deducitur de Roma Ravennam. Metuens vero rex ne dolo¹⁰⁶ generi aliquid adversus regnum eius tractaret, obiecto crimine iussit interfici.

58. Revertens Iohannes¹⁰⁷ papa a Iustino, quem Theodericus cum dolo suscepit et in offensa sua eum esse iubet. Qui post paucos dies defunctus est. Ergo euntes populi ante corpusculum eius, subito unus de turba arreptus demonio¹⁰⁸ cecidit et dum pervenissent cum lectulo, ubi latus erat, usque ad hominem, subito sanus surrexit et praecedebat in exsequias. Quod videntes populi et senatores, coeperunt reliquias de veste eius tollere. Sic cum summo gaudio populi deductus est corpus eius foris civitatem.

⁹⁹ <r>ex Ravenna<m> *Hadrianus Valesianus*, ex ravenna *codices*.

¹⁰⁰ Dei *König*.

¹⁰¹ reconciliatos *Mommsen*, *Cessi* (cf. *Adams*, p. 42), reconciliatus (recenciliatos hereticos, reconciliatos hereticos nequaquam) *codices*, reconciliatos [hereticos nequaquam] *Moreau*, *König*.

¹⁰² Deo *König*.

¹⁰³ *scripsi*. fa***** (preparari, praeparari) *codices*, fabricari *Mommsen* (forari in *apparatu critico*), *Cessi*, *Moreau*, praeparari *König*.

¹⁰⁴ promisit *König*.

¹⁰⁵ Deus *König*.

¹⁰⁶ dolo *codices* (cf. *Adams*, p. 25), dolore *editores*.

¹⁰⁷ revertens igitur Iohannes *P*, *Moreau*, *König*, igitur *omiserunt B* (cf. *Adams*, pp. 18–19), *Mommsen*, *Cessi*.

¹⁰⁸ *scripsi* (cf. *Adams*, pp. 18, 25–26). adeptus demonio (daemonio) *B*, *Mommsen*, *Cessi*, *Moreau*, areptus a demonio *P*, arreptus a daemonio *König*.

9.53. Kralj se, dakle, vratio u Ravenu i, ne ponašajući se kao prijatelj Bogu nego neprijatelj Njegovu zakonu, zaboravio je sva Njegova dobročinstva i milosti koje mu je udijelio te je, pouzdajući se u vlastitu snagu i vjerujući također da ga se car Justin jako boji, poslao i pozvao u Ravenu Ivana, poglavara apostolske stolice, pa mu rekao: „Otputuj u Konstantinopol caru Justinu te mu između ostaloga kaži neka vrati one koji su se izmirili u katoličkoj vjeri”.⁷⁸ 54. Papa Ivan mu je ovako odgovorio: „To što kaniš učiniti, kralju, učini brže. Evo me stojim pred tobom. Ne obećavam ti da ću ovo učiniti niti njemu reći. U drugim, naime, stvarima koje bi mi zadao, moći ću, uz Božje dopuštenje, ishoditi od njega”. 55. Razgnjevljeni je, dakle, kralj zapovjedio da se pripremi lađa pa ga ukrcao zajedno s drugim biskupima, to jest Eklezija Ravenskog, Euzebija Fanskog i Sabina Kampanskog te drugu dvojicu, kao i senatore Teodora, Importuna, Agapita i drugog Agapita.⁷⁹ No Bog, koji ne napušta svoje pravovjerne štovatelje, sretno ih je doveo.⁸⁰ 56. Car Justin mu [Papi] je na dolasku došao ususret kao da je sveti Petar. Kad je on iznio poslanstvo, obećao mu je da će sve učiniti osim što one koji su se izmirili i predali katoličkoj vjeri nikako ne može vratiti arijancima.

57. No dok se ovo događalo, glavar senata Simah,⁸¹ čiju je kćer Boetije uzeo za ženu, odveden je iz Rima u Ravenu. Kralj ga je pak, bojeći se da ne bi iz ogorčenosti zbog zeta poduzeo nešto protiv njegove vlasti, zapovjedio smaknuti pod optužbom za zločin.

58. Papa Ivan vratio se od Justina, a Teoderik ga je primio s ogorčenjem te zapovjedio da mu bude u nemilosti. Poslije malo dana on je umro.⁸² Dok su, dakle, ljudi išli pred njegovim tijelom, nenadano se jedan iz gomile srušio posjednut zloduhom pa kad su s nosiljkom na kojoj je [Ivan] bio polegnut došli do čovjeka, iznenada je zdrav ustao i stupao ispred pogrebne povorke. Ovo su vidjeli pučani i senatori pa su počeli uzimati relikvije od njegova odijela. Tako je uz najveće veselje naroda njegovo tijelo odvedeno izvan grada.

⁷⁸ To jest, da omogući arijancima u Istočnome Carstvu koji su se priključili katoličanstvu da se vrate na staru vjeroispovijest. Promjena je bila posljedica Justinova zakonodavstva protiv krivovjeraca. Doduše, barbarski su arijanci uživali pravo slobodnog ispovijedanja jer je zakonom iz 386. bila legalizirana arijanska formula donesena 359. na koncilu u Ariminu (Riminiju) te potvrđena 360. u Konstantinopolu, a taj je zakon bio uvršten i u *Teodozijev zakonik* (438). Usp. Mathisen 2009: 310–311.

⁷⁹ Euzebije je bio biskup u današnjem Fanu (antički *Fanum Fortunae*, „Fortunino Svetište”), mjestu na jadranskoj obali, a Sabin možda u Kapui. Navedeni su senatori već prije spomenuti Flavije Teodor i Flavije Inportun, konzul 509, koji je također pripadao rodu Decijā. Prvi Agapit vjerojatno je Flavije Agapit, konzul 517, koji je kao bivši redovni konzul uživao prvenstvo. No teško je razlučiti jednoga Agapita od drugog jer je Agapit bilo ime i visokoga dužnosnika na Teoderikovu dvoru u Raveni i prefekta Rima.

⁸⁰ Poslanstvo predvođeno Papom krenulo je u jesen 525. i u Konstantinopol stiglo prije Božića.

⁸¹ Kvint Aurelije Memije Simah Mlađi, konzul 485, bio je i bivši prefekt grada Rima. Glavar senata je možda postao nakon Festove smrti.

⁸² Ivan I. se u Italiju vratio u prvoj polovici svibnja 526, a Teoderik ga je zadržao u Raveni, gdje je Papa 18. svibnja i umro. Pokopan je 27. svibnja u Rimu.

10.59. Igitur Symmachus, scolasticus Iudaeus, iubente non rege sed tyranno, dictavit praecepta die quarta feria septimo kalendas Septembres, indictione quarta, Olybrio consule, ut die dominico adveniente Arriani basilicas catholicas invaderent. 60. Sed qui non patitur fideles cultores suos ab alienigenis opprimi, mox intulit in eum sententiam Arrii, auctoris religionis eius: fluxum ventris incurrit, et dum intra triduum evacuatus fuisset, eodem die, quo se gaudebat ecclesias invadere, simul regnum et animam amisit.

61. Ergo antequam exhalaret, nepotem suum Athalaricum in regnum constituit. Se autem vivo fecit sibi monumentum ex lapide quadrato, mirae magnitudinis opus, et saxum ingens, quod superponeret, inquisivit.

10.59. Dakle, odvjetnik Simah, Židov, po zapovijedi ne kralja nego silnika, propisao je zadanoga četvrtog dana u sedmici, sedmoga dana septembarskih kalenda [26. kolovoza], četvrte indikcije, za konzula Olibrija,⁸³ da na predstojeću nedjelju arijanci zaposjednu katoličke crkve. 60. No On koji ne dopušta da nepripadnici ugnjetavaju njegove pravovjerne štovatelje, smjesta je svalio na njega presudu Arija, tvorca njegove vjere – dobio je proljev i dok se praznio tijekom tri dana, toga istoga dana kad se radovao zaposjesti crkve, zajedno je ispustio vlast i dušu.⁸⁴

61. Prije nego što je, dakle, izdahnuo, postavio je na vlast svojeg unuka Atalarika.⁸⁵ A sebi je za života podigao grobnicu od četvrtastoga kamena, djelo čudesne veličine, te je tražio golemu stijenu da je postavi gore.⁸⁶

⁸³ Flavije Olibrije Mlađi bio je jedini konzul 526. godine. Četvrta indikcija trajala je od 1. rujna 525. do 31. kolovoza 526. Dan je bio srijeda (četvrti dan u tjednu počevši od nedjelje kao prvoga dana po kršćanskom kalendaru).

⁸⁴ Teoderik je umro 30. kolovoza 526. u Raveni.

⁸⁵ Atalarik je bio sin Eutarika i Teoderikove kćeri Amalasuante.

⁸⁶ Riječ je o poznatom Teoderikovom mauzoleju, smještenom uz sjeverne zidine Ravene i sagrađenom oko 520, za koji je kamena građa bila dopremljena iz Istre. Kad su Istočni Rimljani osvojili 540. Ravenu, sarkofag s kraljevim ostacima uklonjen je iz mauzoleja koji je prenamijenjen u kapelu.

